

16.01.92

6

erakorralise ja sõjaseisukorra ajaks.

§ 45. Igaühel on õigus pöörduda kohtu poole põhiseaduse käesolevas peatükis loetletud põhiõiguste rikkumise või kohustuste täitmata jätmise korral.

Põhiseaduse käesoleva peatüki sätted võivad olla kohtu otsuse aluseks.

III PEATÜKK

Rahvas

§ 46. Kõrgeimat riigivõimu Eestis teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu:

1) Riigikogu valimisega;

2) rahvahääletusega;

ALTERNATIIV: lisada § 46 p.2 : Presidendi valimisega.

§ 48. Hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks.

Hääleõiguslik ei ole kodanik, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks.

§ 49. Hääletamisest ei võta osa kodanikud, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades.

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 51. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 52. Riigikogusse valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel sada ühte liiket. Riigikogu liikmed valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist. Riigikogu valimised kuulutatakse välja vähemalt üheksakümmend päeva enne valimiste päeva.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad põhiseaduse §-des 91 ja 97,109 ettenähtud juhtudel varemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist. Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimisseadus.

§ 53. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad

7

eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande.

§ 55. Riigikogu liige ei või olla üheski muus valitud ega nimetatud riiklikus ametis ja on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

§ 56. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad ennetähtaegselt tema astumisega riigiteenistusse mõnes muus valitud või nimetatud ametis, tema surma korral, tema suhtes tahtliku kuriteo eest süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel, tema seadusega ettenähtud korras tagasiastumisel või kui ta Riigikohtu otsusel on tervislikel või muudel põhjustel võimetu oma ülesandeid täitma.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub tema asemele Riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra sätestab seadus.

§ 56A. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud rahva, Presidendi, valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 57. Riigikogu:

1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;

2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;

3) valib Presidendi;

4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt põhiseaduse §-le 111;

5) annab Presidendi poolt esitatud peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks;

6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;

7) nimetab Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja;

8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;

9) valib Eesti Panga nõukogu liikmed;

10) otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tagemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;

11) esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;

13) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;

14) otsustab umbusalduse avaldamise valitsusele, peaministrile ja üksikule ministrile;

14A) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 120;

15) kuulutab Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni.

§ 58. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kannu õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogu istungitel või selle organites.

§ 59. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu ja piirangud muu töötulu saamisel sätestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 61. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku President kümne päeva jooksul Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamistest.

§ 61A. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 61B. Riigikogu erakorralise istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhataja Presidendi, valitsuse või vähemalt Riigikogu koosseisu ühe viiendiku nõudmisel.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 63. Riigikogu on otsustusväimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Komisjonide ja saadikurühmade moodustamise kord ning õigused sätestatakse seadusega.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu kahekolmandikulise häälteenamusega ei otsusta teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud juhud, kui seadus näeb ette salajase hääletamise.

§ 66. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

§ 68. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega valitsuse ja tema üksikute liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri, kaitseväge juhataja poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungipäeva jooksul.

§ 69. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

V PEATÜKK

Vabariigi President

§ 70. Vabariigi President on Eesti riigipea.

§ 71. President:

1) esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises;

2) nimetab ja kutsub tagasi valitsuse ettepanekul Eesti Vabariigi diplomaatilised esindajad ning võtab vastu Eesti Vabariiki akrediteeritud välisriikide diplomaatiliste esindajate volikirjad;

3) kuulutab välja Riigikogu uue koosseisu korralised valimised ja vastavalt põhiseaduse §-dele 81, 87 ja 109 Riigikogu erakorralised valimised; 86

4) kutsub kokku Riigikogu uue koosseisu vastavalt põhiseaduse §-le 61 ja avab selle esimese istungi;

5) esitab Riigikogule peaministri kandidaadi;

6) nimetab ja vabastab ametist põhiseaduse § 82 korras valitsuse liikmed;

7) kuulutab välja Riigikogu poolt vastuvõetud seadused vastavalt põhiseaduse §-le 95 ja kirjutab alla ratifitseerimiskirjad;

8) annab seadlusi vastavalt põhiseaduse §-dele 99 ja 100;

9) esitab Riigikogu juhatajale nõude Riigikogu erakorralise istungjärgu kokkukutsumiseks;

10) teeb Riigikogule ettepaneku õiguskantsleri, Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, kaitseväge juhataja ametisse nimetamiseks;

11) nimetab ametisse ja vabastab ametist Eesti Panga nõukogu ettepanekul Eesti Panga presidendi;

12) nimetab ametisse ja vabastab ametist kaitsevõgede juhataja ettepanekul kaitsevõgede juhtkonna;

13) vabastab kohtute poolt süüdimõistetud isikuid nende palvel armuandmise korras karistuse kandmisest või kergendab karistust;

14) annab sõjaväelisi- ja diplomaatilisi auastmeid;

15) annab riiklikke autasusid;

16) teeb Riigikogule ettepaneku sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ning vastavalt põhiseaduse §-le 120 erakorralise seisukorra väljakuulutamiseks;

17) sõjalise kallaletungi korral Eesti Vabariigile kuulutab vastavalt põhiseaduse §-le 118 välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni;

18) algatab seaduses ettenähtud korras Riigikogu ees õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise küsimuse;

19) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse kohtunikud;

20) on Eesti Vabariigi riigikaitse kõrgeim juht.

§ 72. Presidendi valib Riigikogu.

Presidendi kandidaadi ülesseadmise õigus on vähemalt viiendikul Riigikogu koosseisust.

Presidendi kandidaadiks võib olla sünnijärgne Eesti kodanik, kes on vähemalt nelikümmend aastat vana.

President valitakse salajasel hääletamisel, kusjuures igal Riigikogu liikmel on üks hääl. Valituks tunnistatakse kandidaat, kelle poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus. Kui ükski kandidaat ei saa nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse järgmisel päeval uus hääletusvoor. Enne teist hääletusvoorut toimub kandidaatide uus ülesseadmine. Kui teises hääletusvoorus ei saa ükski kandidaat nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse kahe teises voorus enim hääli saanud kandidaadi vahel kolmas hääletusvoor. Kolmandas hääletusvoorus enam hääli saanud kandidaat tunnistatakse valituks. Häälte võrdse arvu korral loetakse valituks vanem kandidaat.

§ 73. President valitakse ametisse viieks aastaks. Kedagi ei tohi valida Presidendiks rohkem kui kaheks ametiajaks järjestikku.

Presidendi korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend ja hiljemalt kümme päeva enne Presidendi ametiaja lõppemist.

§ 73A. President astub ametisse ametivande andmisega rahvale Riigikogu ees: "Astudes Presidendi ametisse, töotan pühalikult vankumata kaitsta Eesti Vabariigi põhiseadust ja

seadusi, seista demokraatia püsimise ja tugevnemise eest, ustavalt, õiglaselt ja erapooletult täita oma kohuseid kõigi oma võimetega ja parima arusaamisega Eesti rahva ja Eesti Vabariigi kasuks."

§ 74. Presidendi volitused lõpevad:

- 1) ametist tagasiastumisega;
- 2) tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega;
- 3) Presidendi surma korral;
- 4) uue Presidendi ametisse astumisega.

§ 75. Kui Presidendi volitused lõpevad enne tähtaega, lähevad tema ülesanded ajutiselt üle Riigikogu juhatajale. Riigikogu määrab viivitamatult uue Riigivanema valimised.

Ajal, kui Riigikogu juhataja asendab Presidendi, loetakse ta Riigikogu koosseisust lahkunuks. Riigikogu juhataja ülesandeid täidab üks Riigikogu asejuhatajatest.

§ 76. President ei tohi olla üheski muus valitud või nimetatud riiklikus ametis ega kuuluda tulundusliku ettevõtte juhatusse või nõukogusse. President peatab oma erakondliku kuuluvuse.

§ 77. Presidendi saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

VI PEATÜKK

Vabariigi Valitsus

§ 78. Täidesaatev riigivõim Eesti Vabariigis kuulub Vabariigi Valitsusele.

§ 79. Eesti Vabariigi Valitsus:

- 1) viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat;
- 2) suunab ja koordineerib valitsusasutuste tegevust;
- 3) korraldab seaduste, Riigikogu otsuste ja Presidendi aktide täitmist;
- 3A) esitab Riigikogule seaduseelnõusid, samuti välislepinguid ratifitseerimiseks ja denonseerimiseks;
- 4) koostab riigieelarve eelnõu ja esitab selle Riigikogule, korraldab riigieelarve täitmist ning esitab Riigikogule riigieelarve täitmise aruande;
- 5) annab seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi;

6) korraldab suhtlemist teiste riikidega;

7) täidab muid ülesandeid, mis põhiseaduse ja seadustega on antud valitsuse otsustada.

§ 80. Valitsusse kuuluvad peaminister ja ministrid.

§ 81. President nimetab neljateistkümne päeva jooksul pärast valitsuse tagasiastumist peaministri kandidaadi, kellele teeb ülesandeks moodustada valitsus. Peaministri kandidaat esitab Riigikogule hiljemalt neljateistkümne päeva jooksul ettekande kujundatava valitsuse koosseisu ja programmi kohta, mille järel Riigikogu otsustab peaministri ametissekinnitamise.

Kui peaministri kandidaat ei saa poolthäälte enamust, siis nimetab President seitsme päeva jooksul uue peaministri kandidaadi, kes esitab Riigikogule hiljemalt neljateistkümne päeva jooksul ettekande kujundatava valitsuse koosseisu ja programmi kohta, mille järel Riigikogu otsustab peaministri ametissekinnitamise. Kui ka uus peaministri kandidaat ei saa poolthäälte enamust, siis kuulutab President neljateistkümne päeva möödudes välja Riigikogu uue koosseisu ennetähtaegsed valimised.

President ei kuuluta välja Riigikogu uue koosseisu ennetähtaegseid valimisi, kui Riigikogu kinnitab neljateistkümne päeva jooksul oma valikul ametisse peaministri.

§ 82. Valitsuse nimetab ja vabastab ametist President. Ministrid nimetab ja vabastab ametist President peaministri esildisel.

Valitsuse liige loetakse ametisse astunuks ametivande andmisest Presidendile.

§ 84. Valitsemisalade korraldamiseks moodustatakse seaduse alusel vastavad ministeeriumid.

Minister juhib ministeeriumi, korraldab ministeeriumi valitsusalasse kuuluvaid küsimusi, annab määrusi ja käskkirju ning täidab muid ülesandeid, mis talle on pandud seadusega sätestatud alustel ja korras.

Kui minister haiguse või muude takistuste tõttu ei saa ajutiselt oma ülesandeid täita, paneb peaminister tema ülesanded selleks ajaks mõnele teisele ministrile.

President võib peaministri esildisel nimetada ametisse ministreid, ilma, et nende juhtimisele kuuluks mõni ministeerium.

§ 85. Valitsus astub tagasi:

- 1) Riigikogu uue koosseisu kokkuastumisel;
- 2) peaministri tagasiastumise või surma korral;
- 3) Riigikogu umbusaldusavalduse korral valitsusele või peaministrile;

Valitsuse vabastab ametist President uue valitsuse ametisseastumisest.

§ 86. Riigikogu võib avaldada valitsusele, peaministrile või üksikule ministrile umbusaldust otsusega, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamuse.

Umbusalduse avaldamist võib algtada vähemalt üks viiendik Riigikogu koosseisust kirjaliku nõude esitamisega Riigikogu istungil. Umbusalduse avaldamine võib tulla otsustamisele varemalt ülejärmisel päeval pärast selle algatamist, kui valitsus ei nõua kiiremat otsustamist.

Riigikogu poolt valitsusele või peaministrile umbusalduse avaldamisel võib President kolme päeva jooksul valitsuse ettepanekul kuulutada välja Riigikogu erakorralised valimised.

Umbusalduse avaldamisel üksikule ministrile, teatab Riigikogu juhataja sellest Presidendile, kes vabastab vastava ministri ametist.

Umbusalduse avaldamist võib samal alusel uuesti algtada varemalt üheksakümne päeva möödumisel eelmise umbusalduse avaldamise hääletamisest.

§ 87. Valitsus võib siduda Riigikogule valitsuse poolt esitatud eelnõu vastuvõtmine usaldusküsimusega. Hääletamine ei saa toimuda varem kui ülejärmisel päeval pärast eelnõu sidumist usaldusküsimusega. Kui Riigikogu ei võta eelnõu esitatud kujul vastu, astub valitsus tagasi.

§ 87A. Peaminister esindab vabariigi valitsust ja juhib selle tegevust.

Peaminister nimetab valitsuse liikmete hulgast kaks ministrit, kellest üks asendab peaministrit tema äraolekul. Asendamise korra määrab peaminister.

§ 88. Valitsuse juures on Riigikantselei, mida juhib riigisekretär. Riigisekretäri nimetab ametisse ja vabastab ametist peaminister. Riigisekretär võtab sõnaõigusega osa valitsuse istungitest.

Riigisekretäril on riigikantselei juhtimisel kõik ministrile seadusega antud õigused.

§ 89. Valitsuse liikmed ei tohi olla üheski muus valitud või nimetatud riiklikus ametis ega kuuluda tulundusliku ettevõtte juhatusse või nõukogusse.

§ 90. Valitsuse liikmed võivad sõnaõigusega osaleda Riigikogu ja tema komisjonide istungitel.

§ 91. Valitsuse istungid on kinnised, kui valitsus ei otsusta teisiti.

Valitsus teeb oma otsused asjaomase ministri ettepanekul.

Valitsuse määrused on kehtivad, kui nad kannavad peaministri, asjaomase ministri ja riigisekretäri allkirja.

§ 92. Valitsuse liiget saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

Kui valitsuse liikme suhtes jõustub süüdimõistetav kohtuotsus, loetakse tema volitused lõppenuks.

VII PEATÜKK

Seadusandlus

§ 93. Eesti Vabariigi seadusi antakse kooskõlas põhiseadusega.

§ 94. Seaduste algatamise õigus on:

- 1) Riigikogu liikmel;
- 2) Riigikogu saadikurühmal;
- 3) Riigikogu komisjonil;
- 4) Vabariigi valitsusel.

Riigikogul on tema koosseisu enamuse otsusel pöörduda valitsuse poole esildisega algatada eelnõu, mille Riigikogu on soovitatavaks tunnistanud.

Riigikaitsejõude ja kodanike kohustusi riigikaitse alal puudutatavate seaduste algatamise õigus on vähemalt kahel Riigikogu komisjonil ühiselt või valitsusel.

§ 94A. Seaduste vastuvõtu korra sätestab Riigikogu kodukorra seadus.

§ 97. Riigikogul on õigus panna seaduseelnõu või muud riigielu küsimusi rahvahääletusele. Rahva otsus tehakse hääletamisest osavõtnute poolthääletenamusega.

Rahvahääletusel vastuvõetud seaduse kuulutab President viivitamatult välja. Rahvahääletuse otsus on riigiorganitele siduv.

Kui rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa poolthääletenamust, kuulutab President välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised.

§ 98. Rahvahääletusele ei saa panna eelarve, maksude, riigi rahaliste kohustuste, riigipiiri, välislepingute, erakorralise seisukorra kehtestamise ja lõpetamise ning riigikaitse küsimusi.

Rahvahääletuse läbiviimise korra sätestab seadus.

§ 95. Seadused kuulutab välja President. President võib jätta Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse välja kuulutamata, saates selle koos motiveeritud otsusega neljateistkümmet päeva jooksul saamise päevast Riigikogule uueks arutamiseks ja otsustamiseks. Kui Riigikogu võtab Presidenti poolt tagasi saadetud seaduse muutmata kujul uuesti vastu, kirjutab President seaduse alla.

kuulutab

välja

§ 96. Seadus jõustub kümnendal päeval pärast avaldamist Riigi Teatajas, kui seaduses ei ole ette nähtud muud korda või tähtaega.

§ 99. Kui Riigikogul ei ole võimalik kokku tulla, on Presidendi õigus anda seaduse jõuga seadlusi, mis kannavad Presidendi, Riigikogu juhataja ja peaministri allkirja. Seaduste andmise korra sätestab seadus.

Pärast kokkutulemist Riigikogu kas kinnitab või tühistab Presidendi seadluse. Kui Riigikogu neljateistkümmet päeva jooksul pärast kokkutulemist Presidendi seadlust ei kinnita, kaotab see kehtivuse.

§ 100. Presidendi seadlusega ei saa kehtestada ega muuta:

- 1) Eesti Vabariigi põhiseadust; *Vab. P. s-i vastuvõetud*
- 2) Riigikogu valimisseadust;
- 3) kohaliku omavalitsuse valimisseadust;
- 4) seadust Presidendist;
- 5) rahvahääletuse seadust;
- 6) seadust Riigikogust; *Riigikogu kodukorra seadust*
- 7) Presidendi ja Riigikogu liikmete tasu seadust;
- 8) riigieelarve seadust ja riigieelarvet;
- 9) riiklikke makse kehtestavaid seadusi;
- 10) Eesti Panga seadust;
- 11) riigikontrolli seadust;
- 12) kohtukorralduse ja kohtumenetluse seadust;
- 13) välis- ja siselaenuadesse ning riigi varalistesse kohustustesse puutuvaid seadusi;
- 14) erakorralise seisukorra seadust;
- 15) sõjaseisukorra seadust;
- 16) riigikaitse seadust.

VIII PEATÜKK

Rahandus ja riigieelarve

§ 101. Raha emissiooni ainuõigus on Eesti Pangal. Eesti raha nimetuse ja rahaühikud määrab seadus.